

Revolucionári a emigranti – Kassákov okruh

Miesto: Galéria umenia Ernesta Zmetáka v Nových Zámkoch

Termín: 24. marec – 7. máj 2022

Kurátor: Helena Markusová

Vo výstavnom programe galérie má kľúčové miesto tzv. „Kassákovská agenda“ – mapovanie tvorby **Lajosa Kassáka (1887 – 1967)**, významnej osobnosti medzinárodnej avantgardy a rodáka z Nových Zámok, ktorého stálu expozíciu spravuje. V uplynulých desaťročiach galéria realizovala viacero výstav súčasných umelcov reagujúcich na jeho tvorbu a mýtus (*Keď je Kassák niekto iný*, 1990, 1992, *Kassákov klobúk*, 1997, *Pošta Kassákovi*, 1998, *Pocta Kassákovi*³, 2007). Pred časom sa vrátila k výstavám týkajúcich sa formovania osobnosti umelca (*To som teda ja – Kassák na fotografiách*, 2012), a poskytla nové pohľady na jeho výtvarnú dráhu (*Re/konštrukcia*, 2017).

Tento krát sa zameriava na najvýznamnejšie obdobie činnosti Lajosa Kassáka (1915 – 1926) a jeho spolupracovníkov – známych ako **Kassákov okruh**, ktorý sa formoval okolo ním založených avantgardných časopisov **A Tett (Čin 1915 – 1916)** a **MA (Dnešok, 1916 – 1925)**. Priblíži prelomové roky, kedy sa Lajos Kassák dostal do centra diania. V priebehu desaťročia sa stal vodcom *hnutia maďarského aktivizmu, účastníkom revolučných zmien, emigrantom, výtvarníkom, priekopníkom geometrickej abstrakcie, aktérom medzinárodnej scény, tvorcom a propagátorom modernej vizuálnej kultúry*. Okolo neho sa pohyboval premenlivý okruh spolupracovníkov – ktorého jadro v *heroickom období* (1918 – 1922) tvorili výtvarníci *Béla Uitz, Sándor Bortnyik*, teoretik *János Mácsa*, básnik *Sándor Barta* – herečka, recitátorka a manželka Lajosa Kassáka, *Jolán Simon*).

Toto kreatívne zoskupenie pripravovalo kultúrne zázemie pre revolúciu, žilo v očakávaní spoločenských zmien, zapojilo sa do diania v Maďarskej republike rád. Počas jej krátkej existencie, sa snažili preniesť víziu revolučného umenia do praxe. Narazili však na odpor stranického vedenia. Po páde Republiky rád odišli do emigrácie. Ich dočasným centrom sa stala Viedeň, kde nadviazali na svoju činnosť. Skupinu rozdelili ideologické konflikty medzi zástancami autonómie umenia a prívržencami proletárskeho umenia. Po rozchode sa Lajos Kassák orientoval na aktuálne tendencie, zapojil sa do siete medzinárodnej avantgardy a premenil **MA** na časopis európskeho formátu. Ostatní si našli dočasné či trvalé pôsobiská v okolitých krajinách: v Nemecku (*Sándor Bortnyik*), vo Francúzsku (*Béla Uitz*) a v Sovietskom zväze (*Béla Uitz, Sándor Barta, János Mácsa*). Ako „zastávka“ alebo neutrálne územie medzi ich dočasnými únikovými cestami – sa objavilo aj **Slovensko**. Lajos Kassák sem podnikol „propagandistické“ turné (1922, 1923), *Sándor Bortnyik* pobudol v Košiciach (1924), *János Mácsa* pôsobil v novinách *Kassai Munkás (1920 – 1922)*.

Na rozhraní rokov 1925 – 1926 – Lajos Kassák a viacerí avantgardisti sa vrátili do Maďarska. Po návrate začali odznova, na nových základoch. Iní, definitívne odišli do Sovietskeho zväzu, kde sa zapojili do budovania novej spoločnosti. Pre niektorých mala táto voľba fatálne následky (*Sándor Barta*) – iní prežili stalinistické čistky (*Béla Uitz*).

Výstava prvýkrát na Slovensku predstaví pôsobenie Lajosa Kassáka a jeho okruhu v širších súvislostiach, ako aj inšpiratívne vzťahy medzi jednotlivými aktérmi. Zviditeľní všestranné aktivity skupiny – od výtvarnej tvorby, propagandistických prejavov, plnenia „kultúrnej misie“, po grafický dizajn a edičnú činnosť. Zhrnie kľúčové momenty tohto mimoriadne plodného a činorodého obdobia.